

вивченні дисципліни психологія, а й в курсі економічної теорії та історії економічного аналізу в частині вивчення змісту та внеску поведінкової економіки в сучасні уявлення про економіку. Прикладні аспекти психології можуть бути представлені у економічних таких економічних дисциплінах, як стратегія підприємства, економічний аналіз, управління підприємством, маркетинг, економіко-математичне моделювання тощо.

Список використаних джерел:

1. *Brockhaus R.* The psychology of the entrepreneur / R. Brockhaus, P. Horwitz // The art and science of the entrepreneurship. – Cambridge, 1986. – P. 25–48.
2. Official web site of the Nobel Prize [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nobelprize.org/>.
3. *Simon H.* Administrative behavior. How organizations can be understood in terms of decision processes 4-th edition [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [jespersimonsen.dk/Downloads/Simon-introduction.pdf](https://www.jespersimonsen.dk/Downloads/Simon-introduction.pdf).

Супрун Н. А.,

доктор економічних наук, професор,

ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України»

**ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
ТА ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК**

Тези присвячено обґрунтуванню актуальних для сучасного українського суспільства напрямків модернізації економічної освіти. Такими автор вважає не лише формування практичних компетентностей, пов'язаних з економічним фахом, а й правдивих ціннісних орієнтирів.

Suprun N. A.,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Institute of Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences (NAS), SO (State Organization)

**HISTORIC AND ECONOMIC DISCIPLINES AS AN INSTRUMENT
OF ECONOMIC WORLDVIEW AND PROFESSIONAL SKILLS
FORMATION**

The proceedings substantiate the economic education modernization directions urgent for the modern Ukrainian society. These directions include not only the formation of practical competencies, related to economic specialty, but also true value benchmarks.

Впродовж всієї історії цивілізації, шукаючи відповідь на питання «Для чого потрібне знання?», людство згенерувало лише два підходи, проголошені ще давньогрецькими мислителями: Сократ стверджував, що метою знання, а значить і освіти є самопізнання, яке слугує інте-

лектуальному, морально-етичному і духовному розвитку людини; Протагор вважав, що знання – це засіб, що допомагає людині діяти більш ефективно в будь-якій сфері. У сумі – знання повинно виконувати функцію формування світогляду та набору певних навичок, що забезпечують успішність діяльності.

Оцінюючи в світлі цього підходу якість сучасної економічної освіти, слід відзначити, що, не зважаючи на кардинальні зміни економічної дійсності в останні десятиліття, економічне знання і професійна підготовка фахівців (як спосіб передачі цих знань) і надалі зберігають орієнтацію на формування економічного світогляду та професійних навичок, що були запотребовані ще у ранню індустріальну епоху. «Жорстке ядро» сучасного економічного знання, сформоване переважно у рамках маржиналістського підходу, розглядає учасників економічних відносин як гравців схематизованої гри, що відбувається за принципами індивідуалізму, повної раціональності та оптимізації економічних рішень. Згідно з цими принципами, які до сьогодні є наріжним каменем мейнстріму економічної науки, будь-який економічний суб'єкт діє поза існуючими контекстами (тобто – позаісторично) і строго раціонально у відповідності до власного егоїстичного бажання (тобто – поза, а іноді, навіть, і всупереч інтересам суспільства).

Панування цих ідей призвело до того, що економічна наука дедалі більше перетворюється на позаісторичну дисципліну, яка нехтує історичними бекграундом і інституціональними детермінантами економічних процесів і явищ, а отже, неспроможна пояснити мотиви, виявити причинно-наслідкову залежність та дослідити ефективність економічної поведінки людей, яка завжди оцінюється контекстуально – з урахуванням конкретних історичних умов і часу.

Під тиском пануючої ідеї оптимізуючої поведінки егоїстично-раціональних «Homo economicus» (які у своїй сумі формують суспільство) об'єктивно знижується інтерес до історико-економічних досліджень і дисциплін, які за своєю суттю суперечать базовим мейнстрімним ідеям, адже історія розповідає про економічні події і діяльність реальних людей, які далекі від ідеальних неокласичних моделей і погано вписуються у світ абстрактно-логічних схем. Розвиваючись у такому позаісторичному та позасоціальному вакуумі економічна наука і освіта неспроможні виконувати своє основне призначення – формування економічного світогляду, що сприятиме суспільному прогресу, та необхідних навичок, що покликані допомогти майбутнім фахівцям діяти ефективно не лише з точки зору індивідуального інтересу, а й з урахуванням суспільних потреб загалом.

Виконання цього без перебільшення пріоритетного та стратегічного завдання економічної освіти неможливе без відповідного історико-економічного підґрунтя. Саме історико-економічні дослідження, узага-

льнюючи вивчення процесу конкурентного відбору ефективних економічних ідей і елементів господарської культури є найбільш придатним інструментом формування економічного світогляду та збагачення арсеналу практичних економічних навичок прикладами успішних практик та невдач реальних людей, що діяли в певних історичних обставинах. Відтак, на історико-економічні дослідження покладається особлива місія – забезпечення економічної освіти необхідним дидактичним матеріалом, що, своєю чергою, висуває запит до глибинної модернізації як змісту, так і інструментарію історико-економічних досліджень. Своєю чергою, на історико-економічні дисципліни покладається роль відповідного представлення цих знань в аудиторії.

Одним із найактуальніших завдань в цьому контексті є чітка детермінація поряд із завданнями позитивного та нормативного рівня наукового пізнання історії економічного буття ще й метатеоретичного рівня, що має бути представлений певним набором аксіологічних (ціннісних) та телеологічних (цілевизначальних) принципів. Саме на основі цих принципів формуються моральні імперативи, що визначають цілі та наративи наукового пошуку: які саме метаповідомлення та з якою метою проголошує історико-економічна наука.

Необхідність оновлення змісту метаповідомлень об'єктивно підштовхує до перегляду самого алгоритму та розширення предметного поля історико-економічних досліджень за рахунок розгляду певних історичних фактів у більш широкому цивілізаційному (матеріально-історичному, соціокультурному, ментальному) контексті. Зміст історико-економічних дисциплін не повинен обмежуватись рамками подієвої історії, представленої хронологічним схематизованим переліком господарських подій минулого та творчих біографій мислителів, канонізованих ортодоксальною наукою, базові принципи якої давно потребують модернізації на основі нових суспільних наративів.

Водночас, виклики модернізації змісту економічної освіти актуалізують завдання пошуку релевантної новим суспільним запитам методології історико-економічного аналізу, який покликаний забезпечити системне, реалістичне відображення історії економічних подій. Ідеальна методологічна конструкція історико-економічного дослідження, на думку видатного дослідника історії економіки України В. Голубничого [1], має виглядати так: «1) історична документація фактів; 2) опис соціально-правових інституцій та політичних відносин; 3) статистичний його аналіз і обмір; 4) порівняння з подібними фактами і явищами; 5) аналіз його з погляду економічної думки його часу й місця, і, якщо треба, з сучасної економічної точки зору» [2, с. 29].

«Історична документація фактів» передбачає застосування методології емпіричного аналізу як базового інструменту реєстрації, кількісного обліку та систематизації доступних сучасним дослідникам

емпіричних даних з метою подальшої концептуалізації наукових висновків, ступінь об'єктивності яких прямо пропорційна кількості дослідженого історичного матеріалу.

Емпіричний підхід, спираючись на синтез історичної та економічної методології, дозволяє прослідкувати історичну еволюцію економічних відносин через персоніфіковані історії господарських успіхів та невдач реальних людей і визначити ключові події, що стали точками біфуркації і спричинили розгортання подальшої траєкторії економічного розвитку.

При цьому системний аналіз історичної еволюції економічних процесів та явищ має здійснюватися в широкому контексті дослідження інституційного розвитку (через призму соціокультурних норм і традицій) тієї чи іншої моделі національної економіки, з урахуванням існуючих емпіричних параметрів – природно-географічне положення господарських територій, наявність відповідних ресурсів, шляхів сполучення та логістичних вузлів.

Оскільки з'ясування глибинної природи економічних явищ можливе лише на підґрунті вивчення процесів еволюційного відбору, спадкоємності економічних інститутів та трансформаційних змін, що відбуваються з ними під впливом певних історичних умов, найбільш релевантним інструментом для виконання такого завдання є інституційно-еволюційний підхід, що дозволяє з'ясувати основні чинники та параметри економічного розвитку, роль формальних та неформальних інститутів в даному процесі, причини інерційності економічних та відповідних їм інституційних змін.

Органічним компонентом даного методологічного підходу є так звана концепція залежності від попереднього розвитку (Path Dependence), згідно з якою еволюція економічних інститутів обумовлена попередньою траєкторією суспільного розвитку та історією відповідних інституційних змін. За Д.Нортом, «дослідження наслідків залежності інституційної зміни від її шляху» уможливує виявлення еволюційних змін в процесі історичного розвитку і є підґрунтям для прогнозування майбутніх змін, оскільки, «ми не можемо зрозуміти теперішніх варіантів вибору (і визначити їх при моделюванні функціонування економіки), якщо не простежимо поступового розвитку інституцій» [3, с. 129].

Відаючи належне історичному минулому як середовищу формування теперішнього економічного стану та спираючись на інституційно-еволюційний підхід, історики-економісти у своїх дослідженнях повинні робити акцент на виявленні тих інституційних детермінант, що стали драйверами та бар'єрами економічного поступу.

Системне вивчення емпіричних даних та еволюційних джерел інституційного розвитку суспільства є основою не лише об'єктивізації результатів історико-економічного дослідження, а й подальшого порів-

няння на основі компаративного (порівняльного) підходу особливостей еволюції національної економіки та економік сусідніх країн (що мають подібні економічні умови для економічного розвитку) з метою визначення найбільш успішних господарських практик та виявлення причин втрати потенційних можливостей розвитку. При цьому базовим методом компаративного аналізу має стати порівняльно-інституційний, який уможливило характеристику інституційного середовища господарства кожної країни у зіставленні не з ідеальними конструкціями, а з реальними альтернативними моделями, що сформувались на практиці.

Застосування компаративного методу має особливе значення для вітчизняної економічної науки (як і її окремих складових), що після втрати марксистсько-ленінських шор вже третє десятиліття перебуває у стані перманентного пошуку засадничих принципів та концептуальної моделі власного розвитку. Компаративістика є тією основою, що дозволяє, порівнюючи існуючі у світовій науці теоретичні моделі, виявляти найбільш релевантні сучасному етапу розвитку наукові концепти та методи дослідження.

Водночас, слід пам'ятати, що історія має бути не лише переконливою та повчальною, а й просто цікавою, інакше в умовах жорсткої конкуренції ідеологічних платформ та тотального перенасичення інформацією багатий історичний досвід, що дозволяє людству уникати повторення помилок та безперспективних шляхів економічної еволюції, залишиться надбанням самих лише істориків-дослідників.

Список використаних джерел:

1. *Супрун Н. А.* Політична економія суспільного прогресу Всеволода Голубничого / Супрун Н. А., Клішова О. В. ; за ред. д. е. н., проф. Н.А. Супрун. – К. : Наукова думка, 2017. – 350 с.
2. *Голубничий В.* Стан дослідів над економічною історією та історією економічної думки в УРСР / Конференція українських істориків і дослідників суспільних наук. УВАН // КІУС. – Нью-Йорк, 09.06.1962. – С. 29.
3. *Норт Даглас.* Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт Даглас. – К. : Основи, 1998. – С. 129.

Ткаченко Н. О.,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

РЕЗУЛЬТАТИ НОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВІД ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Тези присвячено проблемі взаємозв'язку між змістом економічної освіти та пов'язаними з нею компетентностями, з однієї сторони, та нагромадженням людського капіталу, продуктивністю та економічним зростанням, – з іншої.